

Statut Paške općine iz 1433. g.

The Pag Statute of 1433

Džaja, P., K. Severin., J. Grbavac., A. Agičić., Ž. Grabarević

Sažetak

Paški statut donesen je 1433. godine, a tiskan je u Veneciji 1637. g. te je do konca mletačke vlasti (1797. g.) bio temelj pravne osnove Paške općine čiji izvornik u rukopisu nije sačuvan. U ovom je statutu 31 glava posvećena životinjama i životinjskim proizvodima, i to u Četvrtoj i Šestoj knjizi. U Četvrtoj knjizi 9. glava pravno regulira odnos pastira i vlasnika životinje, odnosno njihove obostrane obveze, a tri glave govore o načinu držanja životinja. U Šestoj knjizi 1. glava pravno propisuje odnos pastira i vlasnika životinja, 11. glava pravno regulira štete od životinja, način prosudbe njihove veličine te način njihove naknade, dvije glave reguliraju način držanja životinja i pet glava regulira način prodaje proizvoda životinjskoga podrijetla.

Ključne riječi: Paški statut, zakonodavstvo

Abstract

The Pag Statue was adopted in 1433 and printed in Venice in 1637. Up until the end of Venetian rule (1797) it was the fundamental legal basis for the Pag Municipality, but its original manuscript has not been preserved. In this Statute, 31 chapters are dedicated to animals and animal products, in the fourth and sixth volumes. In the 4th volume, the 9th chapter regulates the relationship of shepherds and the owners of animals, that is, their mutual obligations, and three chapters deal with how animals should be kept. In the 6th volume, chapter 1 prescribes the relationship between shepherds and the owners of animals, chapter 11 regulates damage caused by animals, how to judge the extent of the damage and forms of compensation. Two chapters regulate how to keep animals and five chapters regulate the sale of products of animal origin.

Key words: The Pag status, legislation

Uvod

Novčana jedinica bila je solad malih denara koji je vrijedio 12 malih denara, libra malih denara vrijedila je 20 solda malih denara ili 240 malih denara. Solad i libra isključivo su računski novac, dok se mali denar ili bogatin kovao. Perper je izvorno bizantski zlatnik, a poslije računski novac koji se katkad rabio u gradovima pod mletačkom vlašću. Dukat je mletački novac, izvorno zlatnik i u vrijeme donošenja statuta vrijedio je 6 libara. Groš je srebrni mletački novac uveden u optjecaj u 13. stoljeću i vrijedio je

4 solda (48 malih denara). Mjera za tekućinu bila je maštel (75 l), kvarta (42 – 43 l), kvartuč (10,715 l) i star (mjera za ulje). Mjera za dužinu i površinu bila je mletačka milja (1735 – 1738 m), a upotrebljavala se i mala talijanska milja (1484 m) te korak (2,434 m zadarski korak; rabio se i mletački od 5 stopa, 1,738 m) koji se računao kao 2 branconara, a branconar je dvostruki lakat. Pag se koristio zadarskim i venecijanskim laktom (0,607 – 0,602 m), gonjaj je mjera za površinu kvadrata sa stranicama od 20 koraka, odnosno 40 branconara i iznosi 2370 m². Mjere za težinu jesu libra (venecijanska, 476,99 g) ili mala ve-

Dr. sc. Petar DŽAJA, dr. med. vet., redoviti profesor, dr. sc. Krešimir SEVERIN, dr. med. vet., izvanredni profesor, dr. sc. Željko GRABAREVIĆ, dr. med. vet., redoviti profesor, Veterinarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu; Damir AGIČIĆ, dr. med. vet., Veterinarski ured Slavonski Brod; dr. sc. Jozo Grbavac, docent, Sveučilište u Mostaru, Agronomski fakultet i Prehrambenobiotehnoški fakultet, Mostar

necijanska (301,299 g). U 14. i 15. stoljeću rabi se zadarska libra od 572,4 g, a kasnije je njezina težina 556,43 g. Paški modij soli (za koji se rabi naziv lukan) težio je 71 i 81 kg. Kako su ovo mjere za šupljinu, teško je bilo odrediti njihovu težinu jer je ona ovisila o njezinoj vlažnosti. Što se tiče vremenskih mjera, sat se brojio od izlaska do zalaska sunca.

Pastiri i vlasnici životinja

Četvrta knjiga, 6. glava propisuje da Pažanin koji je dao povjerio ili odobrio svojim pastirima novčani dug, danu ili posuđenu stvar, ili predujam u žitu do 25 libara poklanjanja je vjerovanje gospodaru uz priloženu prisegu bez ikakvog drugog dokaza, ako takav dug ili posudba je stajala zapisana u računskim bilježkama gospodara s tim da je dužan podnijeti tužbu dok je pastir u njegovoj službi ili mjesec dana otkad je napustio pastirsku službu. U Četvrtoj knjizi, 59. glavi propisana je naknada pastira za marvu predanu mu na čuvanje, koja se na neki način mogla izgubiti iz prihoda ako vlasniku ne pokaže kožu sa znakom na uhu. U Četvrtoj knjizi, 60. glavi propisano je da svaki pastir odnosno vlasnik životinja treba primiti svake godine za svoju plaću odnosno dobit od životinja koje mora čuvati odnosno od njihova plodouživanja od 4 janjeta jednog janjca, a vlasnik janjca tri janjca. Isto se odnosilo na ženke, također i na mužjake i ženke koza. Vuna se dijelila na petine, od čega su dvije petine pripadale ovčaru, odnosno pastiru, a tri petine vlasniku životinja. Sir i mlijeko tih životinja trebalo je pak raspodijeliti na tri dijela od kojih je dio pripadao ovčaru, odnosno pastiru. Ova je glava u Knjizi nadopuna nadopunjena tako da je odlučeno da ovčarima, kao sporedni prihod, svake godine pripadnu dva sitna grla marve po stotini, kako ne bi počinili prijevaru, uz obvezno predočenje koža vlasnicima životinja. U Četvrtoj knjizi, 61. glavi propisano je da striženje sitne marve treba ići na trošak pastira, izuzev striženja vlasnikovih janjaca, mužjaka i ženki, što je trebalo ići na trošak vlasnika, a njihova je vuna pripadala njihovom vlasniku. Četvrta knjiga, 62. glava propisuje da pastir u slučaju uginuća životinje dok je na čuvanju kod njega, mora predočiti i dati vlasniku tri četvrtine i kožu. Nadalje, pastiri su bili obvezni oderati kožu s uginulog janjca, i mužjaka i ženki, ako su okoćeni, te su predavali dvije trećine krzna vlasniku, a treća je trećina ostajala pastiru. U Četvrtoj knjizi, 63. glavi propisano je da svaki pastir, odnosno ovčar koji u svom toru uz sitnu stoku ima i jarce i ovnove, mora dati ih nekome na čuvanje, da te životinje ne bi nanijele štetu drugoj sitnoj marvi. Ako životinje ne bi dao, pa je u toru nastala šteta od ovnova i jarčeva, štetu je nadoknađivao pastir. Čuvar životinja trebao je pri-

miti za njihovo čuvanje 2 solda po svakom ovnu, te 32 denara po svakom jarcu, a platiti je trebao pastir, odnosno ovčar. U Četvrtoj knjizi, 64. glavi propisano je da je svaki čuvar jaraca i ovnova dužan brižno ih čuvati. U slučaju nestanka za svakog je (osim u slučaju uginuća) bio dužan donijeti četiri četvrtine mesa kao i njihovu kožu sa znakom na uhu. Četvrta knjiga, 65. glava propisuje da u slučaju da ovčar ili pastir više ne želi čuvati životinje, dužan je vlasniku to otkazati najmanje 6 mjeseci prije roka, inače ne smije odbiti čuvati životinje. Podrazumijeva se to i obratno, to jest vlasnik nije mogao preuzeti ili oduzeti od pastira životinje koje je dao na čuvanje ako to nije obznanio najmanje 6 mjeseci prije isteka propisanog roka. U Četvrtoj knjizi, 66. glavi propisano je da svatko tko želi dati ili primiti životinje u tor, odnosno na čuvanje, ne smije to učiniti osim pod uvjetima odredbe Paškog statuta. U Šestoj knjizi, 21. glavi propisano je da ako pastir prevari vlasnik glede okota ili priploda, mlijeka, vune ili samih životinja, a vlasnik to dokaže pred gospodinom knezom i sudom, može dobiti i imati sve što je bilo njegovo s čitavim prinosom i priplodom, a pastir je plaćao globu od 10 libara malih denara. Od toga je polovica pripadala općini, a druga polovica vlasniku.

Štete

U Šestoj knjizi, 3. glavi propisano je da se vlasnicima kojima je na posjedu nanosena šteta od sitne marve ili goveda, dopušta podnijeti tužbu protiv tih životinja u roku od 8 dana od dana kada je postalo poznato, odnosno kada su saznali da im je nastala šteta. Kasnije od tog roka nije se mogla podnijeti tužba. Njihovoj se tužbi vjerovalo. Ako tužitelji kojima je nanosena šteta nisu znali koje su životinje počinile štetu, njima je bilo dopušteno podnijeti tužbu po blizini, protiv tora onoga koji je najbliži posjedu na kojemu je počinjena šteta od sitne marve ili goveda. Šesta knjiga, 4. glava propisuje: ako je podnesena tužba da je sitna marva ili da su goveda nanijela štetu nečijem posjedu ili obrađenom zemljištu, vlasnik životinje ili pastir, ako postoji, obvezni su platiti globu od 20 solda općini te jednako toliko i vlasniku posjeda. U Šestoj knjizi, 5. glavi propisano je da ako se konj, magarac ili goveda koji služe za obradu zemlje zateknu u vinogradu ili na žitnim usjevima, u vrtu, ili na nekom drugom posjedu, a vlasnik posjeda ne zna čija je to životinja, treba je dovesti na trg gdje bi je vezao, a vlasnik životinje plaća globu. Sazna li oštećenik čija je životinja, ne treba je hvatati, nego podići tužbu. Ako ne zna čija je životinja koju je doveo na trg radi vezanja, a koju je nasilno netko ugrabio, taj bude osuđen na globu od 2 perpera. U Šestoj knji-

zi, 6. glavi propisano je da zatekne li se neko govedo ili stado da nanosi štetu bez nazočnosti čuvara, pastir stada, odnosno vlasnik goveda dužan je platiti globu od 40 solda i nadoknaditi štetu. Pod tim se nisu podrazumijevala goveda određena za klanje. U Šestoj knjizi, 7. glavi propisano je da je vlasnik životinja namijenjenih klanju i zatečenih u šteti dužan nadoknaditi štetu koje su životinje nanijele i ništa drugo. U Šestoj knjizi, 8. glavi propisano je da sve štete koje nanesu životinje, na bilo koji način, moraju procijeniti dvije vjerodostojne osobe po sili pečata i naloga paškoga gospodina kneza, pozivajući uvijek na procjenu štete i tužitelja i tuženika. Vjerovalo se izvješćima tih procjenitelja. Šesta knjiga, 9. glava propisuje da ako krupna i sitna marva počini štetu na označenoj livadi od prvog dana travnja pa sve do kraja kolovoza, vlasnik odnosno, pastir obvezan je platiti nastalu štetu. U Šestoj knjizi, 10. glavi propisano je da učini li nečija svinja ili krmača štetu, vlasnik životinje obvezan je platiti štetu po procjeni, kao i globu od 20 solda. Ako su životinje zatečene u vinogradu, vrtu ili žitnim usjevima u razdoblju od sv. Marije u ožujku pa sve do kraja rujna, vlasniku posjeda dopušteno je zatečenu životinju ubiti ili dati ubiti. Njezina je jedna polovica pripadala općini, a druga vlasniku posjeda za nadoknadu štete. Šesta knjiga, 19. glava propisuje da ako životinja koja se tjera na ispašu izvan Paga u njegovu kotaru s drugim životinjama, te napadne drugu životinju, ili je udari nanoseći smrtonosne rane, ili izazove smrt, vlasnik ubijene ili ranjene životinje ne može ništa zahtijevati od vlasnika žive životinje. No, ako pastir obavijesti vlasnika preživjele životinje da se njegova životinja nije mogla više kretati u skupini s drugim životinjama pa je nastala šteta, obvezan je u potpunosti štetu nadoknaditi. U Šestoj knjizi, 31. glavi propisano je da jaše li netko tuđeg konja ili kobilu ili ore tuđim volovima bez dopuštenja i privole vlasnika životinja, te je tužen, plaća globu od 2 perpera za svaki put. Za magarca ili magaricu za svaki dan plaćao je 2 groša uz namiru štete vlasniku. Šesta knjiga, 41. glava propisuje da izgubi li pastir jednoga ili više volova iz stada, odnosno krda, a vlasnik životinje utvrdi gubitak životinje prije pastira i to obznani gospodinu knezu ili sudu, ili najmanje dvjema vjerodostojnim osobama, obvezan je i dužan vlasniku platiti izgublenu životinju, odnosno njezinu vrijednost. Ako pastir utvrdi gubitak životinje prije vlasnika i to obznani, nije obvezan platiti životinju. Vlasnik životinje imao je uvijek pravo istražiti štetu, pa ako je dokazao da je pastir počinio prijevaru ili krađu, trebao je pokrenuti sudski spor. Knjiga dopuna propisuje da se u slučaju krađe šteta procjenjuje na sljedeći način: za svaku ovcu ili škopca 32 solda, za svaku kozu i jarca 24 solda, za svako janje 16 solda i za svako jare

12 solda, za svaku pčelinju košnicu 4 libre, a konji i krave procjenjivali su se prema njihovoj vrijednosti. Ako su ukradena goveda, konji i magarci, počinitelj se kažnjavao prema vrijednosti životinje na temelju isprave o njezinoj vrijednosti od vjerodostojnih osoba koje su pregledale životinju. Ni jedna barka, bez obzira na to kakva bila, nije smjela oteti životinju iz Paškog kotara ni zbog vlastite prehrane ni zbog drugog razloga. U slučaju da je takva posada uzela životinju za prehranu, bila je dužna onoliko životinja koliko su uzeli po procjeni koju napravi paški knez (Džaja i sur., 2014.b.).

Držanje životinja

U Četvrtoj knjizi, 58. glavi propisano je da sitna marva koja se daje na ispašu nekom ovčaru ili pastiru, pa je netko davao određeni broj životinja u tor na čuvanje nekom ovčaru odnosno pastiru, davatelj i primatelj trebali su izraditi rovaš. U Četvrtoj knjizi, 68. glavi propisano je da u slučaju da Pažanin želi dovesti sitnu marvu, odnosno škopce, jarce ili druge životinje radi prodaje, bilo sitne bilo krupne, svakomu je dopušteno dovesti ih po svojoj volji. Ako bi ih želio dovesti putem od Skriže, obvezan je bio iskrcati ih u Zatonu ili u Barbatu odakle ih je trebao odvesti barkom u Zaton ili na Rt sv. Nikole. Životinje su trebale dobiti određeni prostor za pašu, odnosno od crkve sv. Eufemije ravnim pravcem zapadno do brda, a sjeverno do sv. Nikole, to jest uz cijelu obalu usporedno s morem. U slučaju da su se životinje htjele dovesti slavenskim putem, trebalo ih je iskrcati te prebaciti do rta Ždrilca i odatle ih odmah dognati do navedenoga omeđenog prostora jer je prijetila kazna da se tijekom dana nađu na drugom prostoru. U slučaju da su se životinje željele izvesti u Marke ili drugdje morskim putem, ukrcaji su morali biti isključivo u Košljunu. Ako su se željele odvesti prema Zadru, morale su se voditi Prutnjanskim putem bez zadržavanja pod uvjetom da su bile zdrave. U slučaju da su životinje zaudarale, bile bolesne, da su imale boginje i slično, nisu se smjele dovesti na otok ni preko otoka. U slučaju da su se takve životinje dovele na otok bez ikakve odgode i zadržavanja, trebalo ih je odvesti barkom, a ako ih je bio mali broj, oderala bi im se koža u klaonici. Četvrta knjiga, 69. glava propisuje da želi li neki tuđinac dovesti životinje na otok, može ih dovesti po slobodnoj volji na način i pod uvjetom koji je vrijedio za Pažane, no samo u prolazu, te ih je dužan u roku od 8 dana odvesti iz omeđenog prostora pod prijetnjom globe od 25 malih denara, od kojih polovica pripada prijavitelju, a druga polovica općini. U Šestoj knjizi, 11. glavi propisano je da nitko ne smije sitnu marvu, krave i kobile napasati u gaju uz

prijetnju globe od 2 perpera. U Šestoj knjizi, 24. glavi propisano je da u vremenu zrenja grožđa ni jedna osoba ne smije na području cijeloga pašskog kotara držati psa bez lanca, odnosno vodice, i to zato da ne bi počinio štetu u vinogradu, pod prijetnjom globe od 5 malih libara (Džaja i sur. 2014.a.).

Proizvodi životinjskog podrijetla

Šesta knjiga, 25. glava propisuje da ni jedna osoba ne smije prodavati ribu na drugom mjestu osim u paškoj ribarnici, pod prijetnjom globe od 40 solda malih denara i gubitka ribe. Nitko tko želi prodavati ribu ne smije ju istovariti niti pristati na drugome mjestu osim na općinskom molu, pod prijetnjom iste kazne. Ne smije istovariti dio ribe za prodaju ni onaj dio koji se neće prodavati, niti početi prodavati ribu dok je nije svu istovario iz barke na ribarnici pod prijetnjom kazne. Ne smije dijeliti ribu nigdje drugdje osim u ribarnici ili na paškom molu, pod prijetnjom iste kazne. Ova se kazna nije primjenjivala pri istovaru usoljene ribe. Šesta knjiga, 44. glava propisivala je da nitko iz grada, odnosno s otoka Paga ne smije izvoziti nikakve namirnice, na koji god se način one našle na otoku, bez posebna odobrenja i naloga kneza. Tko bi prekršio taj zahtjev, plaćao je globu od 25 libara malih denara te gubio izvezenu robu svaki put i to se odnosilo na svakog prekršitelja. U Šestoj knjizi, 49. glavi propisano je da započne li netko na otoku prodavati namirnice, dok god ih ima moraju prodavati po istoj cijeni. Šesta knjiga, 50. glava propisuje da svaki Pažanin ili stanovnik Paga može slobodno, bez ičijeg protivljenja, dognati i dati dognati životinje

u bilo kojem broju i bilo kojega stanja na otok Pag u klaonicu i mesnicu te ih prodavati u klaonici pojedincima kako mu sviđi. U Šestoj knjizi, 59. glavi propisano je da tko god bude lovio skuše u Caskoj ne smije ih ni na koji način izvesti niti odnijeti s područja Paga niti ih drugdje prodavati osim u Pagu na način i prema Statutu paške općine. Također, nitko ih ne smije kupiti u većoj količini radi izvoza s otoka Paga (Čepulo 2011., Džaja i sur. 2015. a. i b.).

Literatura

- ČEPULO D (2011): Statut paške općine. Pag, Zagreb.
- DŽAJA, P., K. SEVERIN, D. AGIČIĆ, ANA DŽAJA I Ž. GRABAREVIĆ (2014a): O životinjama i proizvodima životinjskog podrijetla prema nekim srednjovjekovnim statutima-Način držanja i pašarenja- I-dio. Vet. stanica 45 (5) 355-367.
- DŽAJA, P., K. SEVERIN, D. AGIČIĆ, ANA DŽAJA I Ž. GRABAREVIĆ (2014b): Neki srednjovjekovni statuti o životinjama i proizvodima životinjskog podrijetla -Šteta na životinjama i od životinja II-dio. Veterinarska stanica, 45, 6, 425-436.
- DŽAJA, P., K. SEVERIN, D. AGIČIĆ, ANA DŽAJA I Ž. GRABAREVIĆ (2015a): Neki srednjovjekovni statuti o životinjama i proizvodima životinjskog podrijetla (III.a dio). Veterinarska stanica 46, 1, 65-74.
- DŽAJA, P., K. SEVERIN, D. AGIČIĆ, ANA DŽAJA I Ž. GRABAREVIĆ (2015b): Neki srednjovjekovni statuti o životinjama i proizvodima životinjskog podrijetla (III.b dio). Veterinarska stanica 46, 2, 147-156.

WAAVP

4-8 Sept, 2017

Kuala Lumpur

